PRIMELE AMINTIRI ÎN LITERATURA ROMÂNĂ: TEODOR VÎRNAV, *ISTORIA VIEȚII MELE* (1845)

DE

LAURENȚIU FAIFER

Așa cum arată și titlul, *Istoria vieții mele*[1] este o operă cu caracter autobiografic. Cadrul temporal în care se desfășoară evenimentele narate cuprinde 45 de ani, și anume de la 1801, data nașterii autorului[2], și pînă la 1845, cînd Teodor Vârnav își încheie amintirile. După moarte, manuscrisul a intrat în posesia ginerelui său care, mai tîrziu l-a încredințat spre tipărire folcloristului Artur Gorovei.

Istoria vieții mele e povestirea picarească a întîmplărilor, mai mult triste, prin care trece copilul unui boier scăpătat din ținutul Tecuciului, pînă ajunge, prin munca și vrednicia sa, să-și facă o stare și să-și întemeieze o familie pusă la adăpost de grija zilei de mîine, în spatele unei averi, mișcătoare și nemișcătoare, apreciată la peste 45 000 de ruble de argint. Dacă eroul povestirii, Vârnav însuși, este prezent pe fiecare pagină, cum se și cuvine într-o autobiografie, în schimb numai incidental pot fi întîlnite referiri la starea social-economică și culturală, precum și la evenimentele epocii. Scopul autorului a fost acela de a reconstitui, pas cu pas, drumul vieții sale, de la primii ani ai copilăriei pînă cînd ia pana în mînă, pentru a așterne pe hîrtie, simplu și sfătos, întîmplările sau, cum îi place lui să spună, „pricluceniile" prin care a trecut. Totuși, puținele indicații pe care le oferă sînt suficiente pentru conturarea unui tablou de epocă, tabloul istorico-social al primei jumătăți a secolului al XIX-lea din Moldova și Țara Românească, care avea să fie mai pe larg zugrăvit în *Scrisorile* lui I. Ghica sau în *Suvenirile contimpurane* ale lui Gh. Sion.

O viață încă dominant feudală este sugerată de paginile operei lui Vârnav. Boierii, mai mari sau mai mici, mai cuprinși sau mai săraci, trăiesc în sate, ducînd o viață trîndavă pe spinarea țăranilor iobagi și a țiganilor robi. Un fenean era părintele însuși al autorului: „Traiul tătîni-meu era foarte curios, pentru că, pe cît îmi aduc aminte, el cu alta nu se îndeletnicia, fără numai cu șederea și cu ciubucul"[3].

În autobiografia lui Vârnav se întrevede și fenomenul economic specific țărilor românești de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea: în-

[1] Teodor Vârnav, *Istoria vieții mele* (Autobiografie din 1845), pref. Artur Gorovei, București, Tip. Minerva, 1908.

[2] Pentru primii ani ai copilăriei și pentru întîmplările anterioare nașterii sale, autorul se sprijină pe „cele auzite", în casă, de la mama sa.

[3] *Op. cit.*, p. 13.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

ceputul acumulării primitive capitaliste. Fără a renunța la ighemonicon și la privilegiile feudale, boierimea prinde a se deda la afaceri negustorești menite să le sporească, încă, avuția. Astfel, vorbind de boierul Constantin Ladà, o rudă a mamei sale, om tînăr, cult și cu întinse legături în protipendada Bucureștilor, Vârnav scrie că era „negoțiant bogat" și că „ținea magazia la hanul lui Șărban Vodă, cu mărfuri de Austria și Sacsonia, pe care le vindea nu cu cotul, ci cu rădicata". Era, cum s-ar spune, negustor angrosist care investea capitalul și trăgea profitul, iar de afacerile comerciale propriu-zise se ocupau funcționarii firmei sale, care vindeau marfa importată lipscanilor mai mărunți din capitala Țării Românești. Interesantă și pitorească este descrierea traiului pe care, zi de zi, îl ducea acest Constantin Ladà, trai care, desigur, nu se deosebea mult de acela al majorității comercianților bogați sau al boierilor care locuiau la oraș: „În vremea aceea, el era în vîrstă de peste 30 ani, holteiu, frumos la față, cu ochii albaștri, cu părul negru, la stat de mijloc, cu căutătura veselă și priincioasă, iubea să aibă masă curată de 7 sau 8 feluri de bucate, vin bun și *desert*, și avea mare plecare asupra gastronomiei. În posturi, mercurile și vinerile postea, însă cu bucata de pește proaspăt adus în ființa lui viu din apa Dîmboviței, ce curgea prin mijlocul Bucureștilor. Afară de naționalnicele limbi grecește și românește, vorovea slobod nemțește, franțuzește și italienește. Purta straie turcești, antiriu de suvaea și de cutnie, se încingea cu șal turcesc, giubea de samur, biniș de postav englizesc, floare străină, și în cap adese ori purta un işlic ca fanarioții de la Țarigrad, din pelcele de Krîm brumării și foarte supțiri la păr, și făcut în chipul și în mărimea cosurilor cu care se prinde pe la noi pește caras de prin iazuri Dimineața, după ce se îmbrăca și bea cafea nemțească sau ciocoladă, se ducea în piață. Lipscanilor și acolo petrecea pînă la 12 ceasuri; atuncea venea la masă cîte cu doi saa trei prieteni, mînca bine și se odihnea. După masă, în disară, se suia în caleașcă cu doi cai buni, în coadă lua lachei și se primbla pe podul Mogoșoaii (cea mai frumoasu uliță a Bucureștilor) din preună cîte cu unul din prieteni, dar mai adese ori cu conă țulatul nemțesc. Sara juca cărțile pe la cunoscuți, dar mai de multe ori la gheneral conțulatul roșienesc de atuncea Kiricov, unde se număra și unul din închinătorii ghenerălesii lui cei tinere. Avea intrare pe la casele boierilor, însă mai multă pe la a conțulaților europienești puteri ce locuia pe acea vreme în București. Era om însemnat la ocîrmuire, și la toate pricinile ce urmau între cei mai cu stare negușători totdeaunase orînduia mediator"[4].

Vădind și o anume îndeminare portretistică, pasajul reține nu numai prin descrierea colorată a portului cosmopolit al unui evghenit din vremea lui Caragea, a opulenței orientale a traiului său, dar și prin mențiunea care se face că limba greacă, alături de cea românească, și înaintea ei, era socotită limbă „naționalnică". Într-adevăr, epoca evocată de Vârnav este epoca aceea în care, cum spune C. Negruzzi, „uitasem că sîntem români și că avem și noi o limbă"[5], cînd „mulți din tinerii noștri aflați la studii în Viena, în Münich sau în Paris, se credeau umiliți d-a aparține unei naționalități necunoscute în lumea europeană. Le era rușine chiar de numele lor de familie și de botez; fiii lui Ion, lui Gheorghe sau lui Ilie se porecleau Ioanidi, Gheorghiadi sau Iliadi"[6].

Este epoca în care boierii, mari sau mici, socoteau de cuviință a tocmi dascăl grec odraslelor lor, limba românească rămînînd a fi folosită în de tot săraca instrucție pe care o puteau da umilii dascăli de biserică și preoții copiilor de boieri scăpătați și de negustori de a doua și a treia mînă. „Buchile moldovenești pe amîndoi frații ne dedese ca să le învățăm de la preotul satului anume Constantin" — își amintește Teodor Vârnav. Era o învățătură rudimentară, mărginită numai la formarea deprinderii de a citi cu ajutorul cărților bisericești. La vîrsta de nouă ani, pe cînd se afla dat spre a fi crescut în casa moșului mamei sale Fotachi Ciurea, este trimis de acesta în satul Hreațca, moșie a boierului Ioniță Rahtivanul, care „avea patru feciori, și ținea într-o casă în

[4] *Op. cit.*, p. 38—39.

[5] Costache Negruzzi, *Cum am învățat românește*, în *Păcatele tinerețelor*, Craiova, Scrisul românesc, 1942, p. 203.

[6] Ion Ghica, *Introducțiune* la *Scrisori către V. Alecsandri*, în *Opere*, vol. I, București, E.S.P.L.A., 1956, p. 112.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

ogradă un dascăl moldovan, șchiop de un picior, anume Iftimie, carele învăța atît copiii lui, cum și vreo cîțiva a altor boieri megieși". La acel dascăl micul Vârnav, în puțină vreme, ajunse „a ceti pe slove octoihul" și a învăța și „vreo trei cathizme din Psaltirea prooroculuĭ David. Aritmetica la dînsul nu învăța nimeni, căci aceea, după zisa lui, avea ucenicii a o învăța după ce vor săvîrși toate cathizmele Psaltirii"[7]. În alt loc, Vârnav evocă, ca și I. Ghica, școala grecească din București lui Caragea Vodă. În *Dascăli greci și dascăli români*, Ion Ghica pomenește de numeroși dascăli greci din „vremea cea frumoasă"; între alții, de Lambru, Vardalah și Neofit, Kirbireu, Mitilineu și Corița.

Vârnav, care era școlar la București în acea vreme (1815), nu menționează însă pe nici unul dintre aceștia: în schimb, vorbește de un alt vestit dascăl grec, care deschisese școală la hanul lui Filaret și care egala, prin metodele contondente folosite, pe crudul Corița, amintit de I. Ghica. Numele lui era Panaioti Corfioti. „Acel Panaioti nu era de cuviință a se numi dascăl, ci călău, pentru că el pe băeți mai mult îi muncea și îi schingiuia decît îi învăța. Lîngă dînsul de apururea sta pe o masă falanga, un bici de lemn făcut în chipul îmblăciului cu care bătea la talpe, două biciuri de vînă de bou cu care bătea la șezut și două asemenea de curea latĕ de bătut la palme (...). Asupra acelui dascăl de cîteva ori mai înainte de a veni eu la dînsul, ucenicii deznădăjduiți de schingiuirile lui făcuse zagavor* să-l omoare, pînă cînd odată l-au și băgat cu capul în jos într-o putină mare, în care se obișnuiește la acel oraș a se ține apa, și cu bună seamă s-ar fi înnădușit acolo, dacă norocirea nu l-ar fi ajutat a se întîmpla în acea vreme putina deșartă și nu ar fi auzit megieșii strigările lui, ca să grăbească îndată a-l scoate dintr-însa. La acest tiran învățam eu carte grecească, căruia pentru bătăile și învățătura ce-mi da i se plătea de către Ladà cîte un galben olandez pe toată luna. Și cu toate că el atuncea era bătrîn, slab, peste 70 de ani, și pe lîngă aceasta îngrozit de ucenici cu băgare în putina cu apă, tot nu rămînea vreo zi ca să scape unul măcar din ucenici nebătut de dînsul"[8].

Asemenea lui I. Ghica (*Din vremea lui Caragea*), Vârnav evocă și el, dar mai mult în treacăt, cumplita ciumă care a bîntuit atunci. Evenimentele politice contemporane, mișcarea eteristă și răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu nu au solicitat interesul tînărului Vârnav (avea 20 de ani în 1821) și lucrul e de regretat pentru că el, ca martor ocular, ar fi putut să ne ofere amănunte prețioase. Amănute pe care nu ni le-au putut da I. Ghica (*Din vremea zaverei*) sau N. Filimon (*Ciocoii vechi și noi*), care la acea epocă aveau cinci și, respectiv, doi ani. Despre mișcarea eteristă, autorul pomenește doar o singură dată, pentru a ne spune că niște rude ale sale „fugise de la Moldavia din pricina năvălirii eteriștilor greci și a turcilor". Despre Tudor Vladimirescu însă, Vârnav nu scrie nici un rînd, fie el și pătimaș, măcar o caracterizare, nedreaptă în parte, ca aceea emisă de Gr. Alexandrescu în al său *Memorial de călătorie*, unde Tudor e socotit drept „om mărginit și crud, dar a cărui întreprindere înaintă cu un pas libertatea politică"[9]. În schimb, se relatează un fapt politic care nu se găsește consemnat în nici una din operele memorialistice ale lui I. Ghica, C. Negruzzi sau Gh. Sion. Este vorba de împotrivirea și agitația micilor boieri și a tîrgoveților din capitala Moldovei față de legalizarea, prin Regulamentul organic, a privilegiilor feudale de care se bucura marea boierime în virtutea tradiției și a obiceiului pămîntului. Vârnav notează faptul nu fiindcă ar fi fost cumva pasionat de fenomenul politic, ci pentru că, fără voia lui, s-a pomenit oarecum un actor al acestor întîmplări, fiind bănuit de autorități că ar face parte din ceata răzvrătiților, a „buntușnicilor" cum se spunea pe atunci. „În acea vreme — scrie Vârnav — cea mai mare parte a norodului și o seamă din boierii cei din starea al doilea și al treilea se aflau nemulțămiți cu alcătuirea reglamentului (așezămîntului) ce se făcuse din nou în Moldavia și avea oarecare plecare a rădica bunt în însuși orașul stoliții, iar pe la răspîntinile uliților, pe la cascle boerilor celor mari, mai în toate diminețile se găseau lipite pe ziduri pacsvile* și feliuri de cu-

[7] *Op. cit.*, p. 22.
* *zagavor* — complot.
[8] *Op. cit.*, p. 44.
[9] Gr. Alexandrescu, *Poezii și proză*, ed. a II-a, Craiova, Scrisul românesc, p. 597.
* *pacsvile* — manifeste.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

vinte ocărîtoare asupra ocîrmuitorilor boieri a Moldaviei și a însuși mitropolitului Veniamin. Asemenea se găsea unele ca acelea lepădate, fără veste, prin departamenturi și alte locuri de acolo din Eși, fără a se putea prinde sau a se dovedi pe acel care le-ar fi lepădat, pentru care sfîrșit mai la urmă ocîrmuirea hotărîse a întrebuința cea mai neadormită privighiere și a prinde pe unul din alcătuitorii sau lepădătorii acelora, spre a descoperi din aceia și pe ceilalți"[10].

Indiferent față de mișcarea politică a vremii sale, Vârnav nu se arată atras nici de mișcarea culturală și literară, despre care autobiografia sa nu conține nici măcar o informație. Se vede că traiul greu pe care l-a dus în copilărie și adolescență, iar apoi strădania de a-și crea un rost în viață nu i-au îngăduit să facă „iscusită zăbavă" asupra cărților. Totuși, în două rînduri, el mărturisește că asculta cu plăcere povești și „feliuri de anecdoturi romanicești" și că citea „cărți istoricești" asupra cărora începuse a avea „o nesățioasă plecare".

Ce cărți vor fi fost acestea, Vârnav nu ne spune. Foarte probabil că nu altele decît acelea aflate și în biblioteca tatălui lui C. Negruzzi, pe care scriitorul regreta că a pierdut-o în bejenia anului 1821, cînd biblioteca părintească a slujit de „fultuială" ienicerilor. Îi va fi fost cunoscută și literatura românească satirică din vremea sa și se va fi ispitit s-o imite, căci, din declarațiile ginerelui său, reiese că între hîrtiile bătrînului Vârnav, pe lîngă manuscrisul autobiografiei a mai existat încă unul, un volum de poezii, cuprinzînd numeroase satire la adresa unor persoane de o anume însemnătate în acea vreme. Acest manuscris, care s-a pierdut, trebuie să fi fost mult posterior manuscrisului autobiografiei; cred că el a fost redactat mai spre bătrînețe, cînd Vârnav își întemeiase o stare și își putea permite să citească literatură și să caute a imita cărțile care i-au plăcut. *Istoria vieții mele* oglindește însă copilăria autorului și apoi epoca de zbucium și de luptă pentru a ieși deasupra nevoilor. Epocă în care a trăit mai mult la țară. Îndelunga ședere la țară l-a pus mai curînd în contact cu creația literară orală, din care și citează frumoasele versuri de baladă:

„Sub poală de codru verde
O zare de foc se vede".

Vârnav a fost un om care și-a dobîndit înțelepciunea nu atît din cărți, cît din lupta cu greutățile vieții. Nivelul său cultural era scăzut, de aceea nu s-a simțit chemat să participe la viața politică, unde nu putea fi, el, copilul sărac, care și-a croit singur un rost în viață, nici de partea boierilor ruginiți ,dar nici de partea tinerimii generoase, animată de idealuri noi, îndrăznețe, prin înfăptuirea cărora ar fi fost amenințată buna lui stare, la care ajunsese după atîta trudă. Din același motiv nu s-a simțit chemat să participe, sau măcar să-și permită să facă aprecieri cu privire la mișcarea culturală și literară din vremea sa, în însemnările autobiografice pe care le-a lăsat. De aceea amintirile și versurile sale au rămas în manuscris, de aceea — așa cum subliniam de la început — scopul lui a fost de a-și istorisi viața, nu de a redacta un document asupra epocii în care a trăit. Și această istorisire are farmec, depănîndu-se într-o cadență molcomă, atît de potrivită aducerilor aminte.

Ce l-a îndemnat pe Vârnav să-și scrie amintirile? Nu credința că peripețiile vieții lui ar putea interesa pe cineva și nici deșarta dorință de a se vedea autor de cărți, ci imboldul interior care face pe omul trecut de acel „mezzo del camino" să se întoarcă cu plăcere, dar și cu sentimentul amar al lucrurilor ireversibile, spre anii copilăriei și ai tinereții. E trecutul acela care, cum avea să spună N. Gane în amintirile sale (*Zile trăite*), „îmi pare frumos fiindcă el conține primăvara vieții mele cu tot cortejul ei de speranțe, de iluziuni, de visuri ce și-au luat zborul pentru a nu mai reveni"[11].

Teodor Vârnav evocă și el această „primăvară a vieții", însă o primăvară sumbră, cu tot cortegiul de lipsuri, umilințe și dureroase experiențe care sînt indisolubil legate de copilăria și adolescența lui de orfan. Tribulațiile sale încep foarte de timpuriu. Cea

[10] *Op. cit.*, p. 120.
[11] N. Gane, *Amintiri* (1848—1891), Craiova, Scrisul românesc, p. 44.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

mai veche amintire a lui Vârnav este aceea a sărăciei din casa părintească și a neînțelegerilor dintre tatăl și mama sa: „maică-mea se socotea nenorocită că s-au măritat după tatăl meu, din pricină că nu numai pe dînsa, dar nici copiii nu avea chip a-i ținea, și blestema pe acei care au mijlocit a o mărita de-al doilea după un bărbat asemenea sărac și nenorocit".

Teodor fiind cel mai mare dintre cei cinci copii din casa săracă a Vârnavilor, tatăl său hotărăște să-l încredințeze unor rude care să-l crească și să-l scoată „la obraze". Din anul 1808, adică de la vîrsta de șapte ani, începe pentru Vârnav o viață lipsită nu numai de bucuriile nevinovate ale copilăriei și de afecțiunea maternă, dar și de tot ceea ce putea contribui la o normală creștere, fizică și morală, a sa. Pînă la 1813, va avea să hălăduiască de la o rudă la alta, fiind privit ca o pacoste mai peste tot locul. Astfel, primul „binefăcător" a fost moșul mamei sale, Fotachi Ciurea, în casa căruia băiatul a dus o viață chinuită și plină de umilințe, între anii 1808—1811. După alte numeroase peripeții, la sfîrșitul lui mai 1813, Vârnav ajunge la București, la bogatul și influentul negustor grec Constantin Ladă, despre care am amintit și mai sus. Ce experiență de viață dobîndise el pînă în acest moment, cînd intra în al doisprezecelea an al vieții? Ce impresii culesese din prematura încleștare cu viața? Experiența și impresiile pe care le putea da traiul amar al copilului lipsit de căldura căminului părintesc. În casa primului său „protector", Fotachi Ciurea, e dat să stea la bucătărie cu slugile, alese, pe atunci, dintre robii țigani. În acest mediu capătă deprinderi urîte, învățîndu-se să fure, lucru pe care îl făcea desigur nu din plăcere, ci de nevoie, pentru a-și astîmpăra foamea care îl chinuia și pe el ca și pe robii țigani, în mijlocul cărora trăia și pentru care nutrea afecțiune: „Safta țiganca era cel mai iubit predmăt* în casa Ciurii și pe dînsa o ascultam ori și ce mă povățuia a face, adică a fura ouă din poeți, oțet din balerci, bani de prin buzunările rudeniilor ce veneau la Ciurea, și altele".

Pentru aceste rele deprinderi, moșul său Ciurea îi aplica aspre corecții: îl bătea cu biciul, îl lega cu un lanț de picior la stîlpul cerdacului sau îi punea grumazul și picioarele în obezi de fier. Perseverînd, el va fi pedepsit cu toată cruzimea și în casa lui Constantin Ladă, din București. Furînd niște parale turcești din jiletca lui Ianachi, omul de încredere al lui Ladă, Vârnav este bătut la falangă de însuși protectorul său, iar „a doua zi, la școală — scrie el —, înfățoșindu-mă la dascălul Panaioti ca să-mi dau mathima și acela înștiințat fiind de procazul* meu, îndată mi-au dat altă bătae, însă cu deosebire de acea căpătată de la Ladă, pentru că, neputîndu-mi scoate băeții ciubotele din picioare fiindu-mi aceste cam umflate, m-au așternut nemțește pe pat și m-au bătut cu biciul la șezut foarte simțitor". Și Vârnav adaugă, nu fără umor: „Din această a lui Panaioti bătae eu am căpătat pentru viitorime și oareșcare folos pentru stomah, căci Ladă, după proectul lui, au poroncit stolnicului ce ținea socoteala casei a-mi da de-a pururea în toate zilele cîte patru parale, spre a avea înlesnire diminețile a cumpăra covrigi și plăcinte și a nu fi iarăși silit a mai da iuruș la buzunările gramaticului"[12].

Săvîrșindu-se din viață Constantin Ladă, în martie 1816, epitropii averii acestuia l-au chemat pe Vârnav și, ascunzîndu-i faptul că decedatul îi lăsase prin testament zece mii de lei turcești, în posesia cărora să intre la majorat, au hotărît să-l dea ucenic la o lipscănie. Lucru care s-a și făcut. Fiind acum la vîrsta (16 ani) cînd — vorba lui Creangă — catrințele nu-l mai puteau lăsa nepăsător și fiind foarte puțin ocupat la dugheana lipscanului Constantin Nazlîm — unde era ucenic —, Vârnav a început a stabili legături, care erau departe de a fi inocente, cu unele fete din mahala: „adeseori găseam prilej a vizitarisi pe prietena mea Ecaterina și a mijloci prin o babă de a face încă cunoștință cu una cucoana Arghira, căreia se închina mulți lipscani tineri". Pentru a menține aceste legături, tînărul curtezan trebuia să se arate „cu lanț". Leafă nu avea la lipscănie, unde era abia ucenic. Rînduit de patronul său, Nazlîm, să facă ordine în altă dugheană a unui lipscan falit și avînd cheile pe mînă, a fost ispitit să sustragă din marfă. E de la sine înțeles că au urmat judecata și pedeapsa, pe care Vârnav le

* *predmet* — obiect de afecțiune.
* *procaz* — ispravă.
[12] *Op. cit.*, p. 48.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

descrie pe larg, folosind unele reminiscențe din acele „cărți istoricești" asupra cărora avea „o nesățioasă plecare": „Nazlîm într-o dimineață aflînd de această istorie, m-a închis într-o casă pînă seara; atuncea, după-ce au aprins lumînările, au deschis asupra mea judecată, precum se făcea odinioară la Ispania de către inviziție* cu lumînările aprinse. Aceasta a fost închegată de vreo trei lipscani și de tuspatru epitropii lui Ladà, afară de eforul lor. Judecătorii punîndu-mă la pitcă**, mă întreba nu cumva în vremea cît am fost la dugheana lui Nazlîm am luat aseminea niscaiva marfă sau bani și i-am împrăștiat pe la nimfe, precum adeseori obișnuiesc a face tinerii ce slujesc pe la lipscani. Eu cu adevărat că din dugheana lui Nazlîm nu luasem pînă atuncea încă nimica și mă îndreptam către judecători cu aceasta, însă fiindcă ei mă opărea grozavnic cu vergile, la talpele picioarelor, și îmi zicea că dacă voi spune adevărul ce le trebuia lor, adică că am luat marfă și bani de la Nazlîm, mă vor lăsa nebătut, apoi eu ca să scap de usturime spuneam că am luat și de la dînsul; atuncea unul dintr-înșii scria, iar ceilalți iarăși se apuca și mă opărea. În sfîrșit, după-ce au văzut că eu nu mai pot grăi, m-au lăsat cîteva minute ca să mă răsuflu, după aceea mi-au dat în mînă călămări și hîrtie și mi-au poruncit a scrie grecește (căci altfel nu știam) cele ce unul dintre dînșii îmi va dictui"[13].

Cu un „răvaș de drum de la spătărie" va fi trimis la „Eși", cu un harabagiu găsit la hanul lui Manuc: „După aceea — scrie Vârnav — mi-am luat ziua bună de la prieteni și la 27 iunie 1818 am ieșit din București, cu lacrămile pe obraz, neștiind la cine mă duc și ce am să fac". Pe drum, harabagiul evreu, care era un om comunicativ și de treabă, află că tînărul său client este din Florești Tecuciului și că nu și-a văzut familia din copilărie. La stăruințele harabagiului, Vârnav ia hotărîrea de a trece și pe la casa părintească, deși nu simțea pentru aceasta vreun îndemn deosebit, ca unul ce „din mica copilărie" nu mai știa „dragostea părintească" și uitase chiar cu totul de tatăl, mama și frații lui. În drum spre Florești, află că tatăl său murise de mult, dar că mama, frații și surorile trăiesc. Condus și anunțat la casa mamei sale de către un țăran din Florești, el se dă drept ajutorul unui inginer hotarnic, spunînd că a venit pentru găzduire. Instinctul mamei, care nu-și văzuse de atîta vreme copilul, nu poate fi înșelat: „Maică-mea s-a mirat după ce a auzit asemenea a mele vorbe și, fără a-mi da vreun răspuns la dînsele, a început cu mare luare aminte a căuta cîteva minute drept în ochii mei, după aceea a început a se uita și la țăran, însă fiindcă acela au zîmbit a rîde, apoi maică-mea îndată a început a plînge și a zice aceste cuvinte: „Oare acesta nu cumva este Tudurăchel al meu, pe care îl socoteam că a murit de ciumă la București și nu l-am văzut mai bine de șase ani? " — Atuncea eu i-am sărutat mîna și i-am spus că cu adevărat sînt acela. Strigările, plîngerile de bucurie și de veselie răsuna atuncia în toată ograda. Maică-mea mă îmbrățoșa, frații mă săruta, rudeniile alerga să mă cuprindă și toți sătenii ca să mă vadă; într-un cuvînt, bucuria ce a fost în ziua aceea în casa maicii mele se poate asemăna cu aceea care oarecînd a avut-o părintele fiului celui pierdut cînd acesta s-a întors la casa tatălui său"[14]. După două luni de ședere la casa părintească, e dus de mama sa la moșul acesteia, căminarul Tudurachi Ciurea din satul Tîmpeștii de lîngă Fălticeni. Aici stă o lună de zile, în care timp învață de la fiul căminarului „Constandinică" „scrisoarea moldovenească", cum îi zice el, pe care nu o cunoștea pînă atunci. E trimis apoi de către căminar la un nepot al său, Costache Chiruș, din satul Zalucea (Hotin), unde Vârnav mai fusese cînd era copil. Ajutat de acest Chiruș, intră, în ianuarie 1819, „scriitor în limba moldovenească" la judecătoria ținutului. Avînd „mîncarea, spălarea și cfartirea" în casa moșului său, leafa de 25 lei pe lună pe care o lua de la judecătorie, plus darurile ce le primea de la unii dintre „jăluitori", îi era de ajuns pentru îmbrăcăminte, pentru a ține un băiat slugă și a mai face și economii. Vin, rachiu sau altă „băutură beției" nu bea, jocuri de noroc nu juca, dar învățase „a bea tutun". Și, adaugă Vârnav: „O slăbiciune firească numai,

* închiziție.
** *pitcă* — interogatoriu.
[13] *Op. cit.*, p. 54—55.
[14] *Op. cit.*, p. 65—66.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

nu puteam încă a o stăpîni, adică buna plecare asupra neamului Evei ..., din care pricină cîteodată eram silit a mai împuţina din zapasul* copeicilor ce strîngeam în ladă şi a mă învrăjbi încă şi cu mătuşa mea Savastiţa, care adese ori se jăluia asupra mea către moşul, cum că din pricina mea i se ameţesc fetele din casă şi i se stîrpesc mancele copiilor"[15].

Totuşi, această slăbiciune firească nu l-a împiedicat să-şi sporească capitalul. Avînd puţină treabă la judecătorie, mijloceşte la isprăvnicie să fie numit strîngătorul goştinei oilor la un ocol şi în 15 zile se alege cu un venit de 400 de lei; găsind îndeletnicirea mănoasă, „iarăşi prin isprăvnicie cu aceeaş mijlocire — zice Vârnav — am fost rînduit strîngător poşlinii desetinei stupilor şi a svinilor (rîmători) şi iarăş m-am folosit de 750 lei".

Prelungindu-şi trei ani slujba la judecătorie şi chivernisind bine capitalul ce-l agonisise, ajunge să aibă economii în sumă de 4000 de lei (adică 800 de ruble de argint). Avînd acest capital „se uvolneşte" (demisionează) din slujbă şi, ajutat fiind de moşul său Chiruş, ia „în posesie" (în arendă) două moşii (Burlăneştii şi Vasilăuţii) de la paharnicul Mihalache Chinezu. Din martie 1822 începe viaţa de arendaş, apoi de moşier. În 1828, păşeşte în „propiştea căsătoriei", luînd de nevastă pe Zoiţa, fiica paharnicului Mihalache Ghiţăscu din satul Cotojănii (ţinutul Hotinului). Un nou prilej deci de a-şi spori averea. „La alcătuirea însoţirei mele, tocmală cu socrul meu, atît din partea mea, cum şi din partea moşului meu Chiruş, pentru zestre nu au urmat, ci cu cît au voit el a însămna prin izvodul de zestre, cu aceea m-am mulţumit, adică: douăzeci boi, douăzeci vaci cu viţei, una sută oi, patru cai cu brişcă acoperită şi şapte sute ruble argint bani gata, asemenea şi alte mărunţişuri neînsemnate".

După o călătorie plină de peripeţii la Bucureşti, în anul 1831, făcută cu scopul de a-şi primi partea lăsată prin testamentul lui Constantin Ladă, decedat în 1816, Teodor Vârnav se stabileşte la moşia Stîngăcenii, în ţinutul „Eşului". La această moşie locuia autorul în 1845, cînd şi-a scris istoria vieţii sale. Ajuns la un liman liniştit, după o viaţă agitată şi plină de lipsuri, Teodor Vârnav, încă în plină bărbăţie, cugetă cu acea înţelepciune pe care a căpătat-o la şcoala aspră a vieţii. De aceea, rîndurile de încheiere ale autobiografiei par scrise de un om bătrîn:

„Trăiesc în linişte cu megieşii; pe cei mai mari şi mai înţelepţi decît mine îi ascult; pe cei depotrivă îi cinstesc; mă feresc de gîlcevuri, de pricini, de judecăţi, iar mai virtos de datorii; mă mulţumesc cu ceea ce mi-au dăruit pronia cerească şi toată stăruinţa mea acum este numai ca să mai înmulţesc averea, nu pentru alt sfîrşit, decît numai ca să las copiilor mei înlesnirea de a trăi în lume fără strîmtorire şi fără lipsă"[16]

Istoria vieţii mele este prima carte de amintiri din literatura noastră. E adevărat că elemente autobiografice şi crîmpeie de amintiri pot fi întîlnite şi înainte de anul 1845. Chiar în literatura noastră veche, cronica lui Miron Costin, în foarte mică măsură, cronica lui I. Neculce şi, mai tîrziu, *Istoria otomănească a prepulernicilor şi marilor împăraţi* a lui Ienăchiţă Văcărescu, pe scară mai mare, cuprind elemente autobiografice. O operă, însă, care, în întregime, să aibă ca temă evocarea trecutului personal al autorului nu s-a scris în literatura noastră înainte de Vârnav. Sau, dacă s-a scris, nu s-a păstrat, cum s-a întîmplat cu memoriile lui Gh. Peşacov (consemnate într-o scrisoare a acestuia, din 1829, către Z. Carcalechi), memorii intitulate, atît de pitoresc, *Voiajinul vieţii mult pătimitoriului din pricina iubirii de adevăr şi de dreptate. Memoriele mele* (Biografie de la anul 1836—1856) ale unui Petre Pessian, atribuite greşit lui George Peşacov, nu au fost integrate literaturii. Şi opera lui T. Vârnav a rămas multă vreme în manuscris[17] neputînd fi deci cunoscută de memorialiştii de mai tîrziu. Cu toate aces-

* *zapas* — grămadă.

[15] *Op. cit.*, p. 77.

[16] *Op. cit.*, p. 131.

[17] *Istoria vieţii mele* a fost editată abia în secolul următor, în colecţia „Minerva", de către Artur Gorovei.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)

tea, autorul poate fi considerat deocamdată drept primul, adică cel mai vechi, autor de amintiri din literatura română.

În afară de meritul vechimii, al priorității, cartea lui Teodor Vârnav e interesantă și ca mărturie asupra limbii române din deceniul al cincilea al veacului trecut. Om cu puțină cultură și trăitor mai mult la țară, autorul se folosește îndeosebi de limba vie, vorbită în popor. Evocarea lui, având ceva din savoarea arhaică a vechilor cronici, respiră prospețime și spontaneitate, dezvăluind un talent nativ de povestitor.

BDD-A1490 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 21:59:10 UTC)